

راه‌های جلب سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و موانع آن در استان

شایسته هیدریان^۱، نصیر صیدی^۲، الهام امامی^۳، مسعود کرمی^۴، داود داودی^۵

www.shh2015shh@gmail.com

۱- کارشناس ارشد مدیریت اجرایی

www.saidi1360@gmail.com

۲- دکتری مهندسی صنایع

www.e.emami22@yahoo.com

۳- دانشجوی دکتری ژنتیک و به نژادی

www.masod.karami9798@yahoo.com

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی

www.d.davodi494@gmail.com

۵- دانشجوی دکتری صنایع غذایی

چکیده:

در پی نامگذاری سال ۱۳۹۹ توسط رهبر معظم ایران به عنوان جهش تولید، سهم بخش کشاورزی با ظرفیت‌های یالقول و یالقول در تأمین امنیت غذایی مردم از اهمیت خاصی برخوردار است. برای توسعه تولیدات کشاورزی باید سرمایه‌گذاری در این بخش توسعه یابد. بخش کشاورزی به دلیل ارزش افزوده تولیدی مهم‌ترین بخش اقتصادی کشور محسوب می‌گردد. صنعت کشاورزی به دلیل تأثیرات مستقیمی که در حفظ محیط زیست، ایجاد اشتغال، توسعه پایدار، تأمین استقلال و امنیت غذایی دارد، همواره نقش مهمی در اقتصاد کشورها از جمله ایران دارد. مکانیزه شدن بخش کشاورزی و ایجاد صنایع کشاورزی، فرصت‌های طلایی و منافی را برای کشورهای در حال توسعه دربر دارند. سرمایه به عنوان یکی از مهم‌ترین نهاده‌های تولید نقش بسزایی در افزایش سطح تولید فعالیت‌های اقتصادی و در نتیجه افزایش بهره‌وری سایر عوامل تولید دارد. به دلایلی همچون ریسک بالای سرمایه‌گذاری، تورم لجام گسیخته، نبود ثبات اقتصادی و ... سرمایه‌گذاران تمایل چندانی به انجام فعالیت‌های اقتصادی در بخش کشاورزی ندارند.

استان کرمانشاه با بیش از ۹۰۰ هزار هکتار اراضی قابل کشت، دارا بودن آب و هوای متنوع و بارندگی حدود ۲ برابر میانگین کشوری، آمار بالای جوانان تحصیلکرده و جویای کار در رشته‌های کشاورزی و نیز داشتن خط راه آهن، فرودگاه بین‌المللی، چهار بازارچه مرزی و داشتن مرز طولانی با کشور عراق، ظرفیت و جذابیت فراوانی در سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی و جذب سرمایه‌گذار در این بخش دارد.

در این پژوهش با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های استان کرمانشاه در جلب سرمایه و جذب سرمایه‌گذارهای داخلی و خارجی، موانع و چالش‌های پیش‌رو و راهکارهای مرتفع نمودن آن مورد مطالعه قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌گذاری، بخش کشاورزی، جهش تولید، توسعه پایدار، بهره‌وری.

مقدمه:

در پی نامگذاری سال 1399 توسط رهبر معظم ایران به عنوان جهش تولید، سهم بخش کشاورزی با ظرفیتهای بالفعل و بالقوه در تأمین امنیت غذایی مردم از اهمیت خاصی برخوردار است. برای توسعه تولید باید سرمایه‌گذاری، توسعه یابد.

از دید بسیاری از تحلیلگران حوزه اقتصادی، سرمایه‌گذاری یکی از برجسته‌ترین مؤلفه‌های تولید و تأثیرگذار بر چرخه‌ی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است (خلیلی و همکاران، 1396). صنعت کشاورزی به علت تأثیرات مستقیم که در حفظ محیط زیست، ایجاد اشتغال، توسعه پایدار، تأمین استقلال و امنیت غذایی دارد، همواره نقش مهمی در اقتصاد کشورها از جمله ایران دارد. بنابراین ورود سرمایه به تولیدات بخش کشاورزی، یکی از چالش‌های دولت‌ها بوده و فعالیت‌های مختلفی را در این زمینه انجام داده‌اند.

روند صنعتی شدن در ایران، مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه با مشکلات و موانع متعددی مواجه بوده است که پس از گذشت چندین دهه توسعه و انجام سرمایه‌گذاری، از نظر تأمین منابع مالی، مواد اولیه و ماشین‌آلات دارای درصد بالایی از وابستگی است. در بررسی علل و موانع سرمایه‌گذاری در ایران دو دسته موانع درونی (عملکرد و سیاست‌های داخلی) و بیرونی موجود است. (وفا و همکاران، 1393).

باید بیان نمود سرمایه‌گذاری در ایران از عواملی که موجب ناامنی در آن شده‌اند رنج می‌برد. برخی از عوامل، بنیادی و ریشه در فرهنگ یا ساختار سیاسی کشور دارند و برخی دیگر، به رویکرد اقتصادی دولت‌ها، عوامل برون‌مرزی و عملکرد کارگزاران اقتصادی مربوط می‌شوند. عملکرد نامناسب نهادهای دولتی (نظیر بوروکراسی گسترده، رفتارهای تبعیض آمیز، برخوردهای سلیقه‌ای، بی‌ثباتی قوانین، عدم هماهنگی نهادها در اجرای سیاست‌ها و عملکرد نهادهای انتفاعی دولتی نیز می‌توانند موجب افزایش عدم اطمینان در سرمایه‌گذاری شود (رهبر، 1386).

عبداللهی (1385) چالش‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی را به شرح زیر بیان می‌کند:

- عدم امنیت سرمایه‌گذاری در طرح‌های اقتصاد کلان
- بالا بودن نرخ بیسوادی در میان کشاورزان
- سودآوری کم در بخش کشاورزی به دلیل کوچک بودن مقیاس واحدهای بهره‌برداری
- کمبود سرمایه‌گذاری در گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی
- کمبود برنامه‌های تشویقی از طرف دولت
- عدم وجود برنامه و سازوکار ارشادی برای هدایت منابع بخش خصوصی
- فراهم نبودن زمینه‌های جلب سرمایه‌گذاری خارجی
- توسعه نیافتگی بازارهای مالی کشاورزی

حسین‌زاده بحرینی و ملک‌الساداتی (1389)، در تحقیقی، چهار عامل سیاست‌ها، قوانین و مقررات، ثبات سیاسی، امنیت حقوق مالکیت و خدمات عمومی و زیر ساخت‌ها را بعنوان موانع اصلی سرمایه‌گذاری نام برده‌اند.

در میان سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی، بخش کشاورزی سهم عمده‌ای از تولید ناخالص داخلی در ایران دارد. ورود سرمایه به این بخش به دلیل افزایش مداوم تقاضا برای مواد غذایی می‌تواند موجب رشد تولید و اشتغال شود. دستیابی به رشد پایدار کشاورزی از جمله مسائل اساسی است که دولت‌ها و کشورهای با درآمد پایین و متوسط با آن مواجه هستند (عبداللهی، 1385). با توجه به منابع فیزیکی، استعداد، نیروی انسانی و فرصت‌های توسعه، اما بخش کشاورزی جاذبه‌های لازم جهت سرمایه‌گذاری ندارد. از جمله دلایل عدم سرمایه‌گذاری کافی در بخش

کشاورزی می‌تواند به ریسک بالای تولید محصولات کشاورزی، هزینه بالای نگهداری محصولات، کمبود اعتبارات ریالی و ارزی، عدم گسترش صنایع تبدیلی، فقدان نظام تشویق و سودآوری بیشتر در دیگر بخش‌ها اشاره نمود (سلطانی و همکاران، 1386).

سیاست کشاورزی جمهوری اسلامی ایران، در راستای حفظ سطح پایدار خودکفایی خواروبار است. با وجود اینکه در شرایط بحرانی سه دهه گذشته اقتصاد ایران، بخش کشاورزی توانسته است نقش مهمی در رشد اقتصادی ایران بازی کند، اما در مجموع این رشد جوابگوی نیازهای کشور در تأمین اشتغال و افزایش درآمد سرانه نبوده است. استان کرمانشاه دارای شرایط ویژه‌ای برای تولید محصولات کشاورزی از جمله حدود یک میلیون هکتار اراضی قابل کشاورزی، بارندگی مناسب، اقلیم مناسب، امکان کشت انواع محصولات سردسیری و گرمسیری و امکان صادرات بعلت مجاورت با کشور عراق می‌باشد. لذا نیازمند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مناسب و خاصی است (عباسی، 1395).

استان کرمانشاه با برخورداری از پتانسیل‌های کشاورزی و گردشگری، در صورت تنظیم راهبردهای مناسب و مدیریت اقتصاد می‌تواند از ظرفیت‌های قانونی ایجاد شده در راستای جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی بیشتر بهره‌مند گردد (میرباقری و سلاحورزی، 1395).

با توجه به تأثیرات فراوانی که سرمایه‌گذاری می‌تواند بر رشد و توسعه متغیرهای اقتصادی در بخش کشاورزی داشته باشد، اهمیت شناسایی موانع جذب سرمایه در بخش کشاورزی احساس می‌شود. از آنجا که در استان کرمانشاه هنوز هزینه‌های آماده‌سازی و زیربنایی لازم و به تبع آن، سرمایه‌گذاری خاصی در آن صورت نگرفته است، ضروری است قبل از اقدام به سرمایه‌گذاری، موانع احتمالی جذب سرمایه را شناسایی کنیم، تا در مرحله اقدام، مانعی برای رشد سرمایه‌گذاری ایجاد نشود. چه بسا ممکن است یک پروژه سرمایه‌گذاری پس از انجام مراحل کار، با یک مشکل جدی روبرو شود و قادر به کامل شدن نباشد بنابراین برای جلوگیری از اتلاف منابع مالی و زمانی، به بررسی جوانب امر بپردازیم (میرباقری و سلاحورزی، 1395)

برای توسعه تولید باید سرمایه‌گذاری، توسعه یابد. شرط لازم برای توسعه سرمایه‌گذاری، افزایش بازدهی و بهره‌وری هزینه است. لازمه تشویق سرمایه‌گذاری، استفاده از شیوه‌های جدید جذب سرمایه‌گذاران از داخل و خارج کشور است. از جمله سیاست‌های حمایتی که در استان کرمانشاه انجام شده می‌توان به مشوق‌های زیر اشاره نمود:

- 1- واگذاری اراضی ملی به طرح‌های کشاورزی و صنایع تبدیلی و غیرکشاورزی.
- 2- معافیت از پرداخت عوارض گمرکی محصولات تولیدی قابل صدور بخش کشاورزی به خارج از کشور.
- 3- کاهش زمان صدور مجوز تغییر کاربری اراضی کشاورزی.
- 4- صدور مجوزهای لازم در حداقل زمان.
- 5- برخورداری از معافیت گمرکی ملزومات و ماشین‌آلات وارداتی مورد نیاز طرح‌های کشاورزی.
- 6- معافیت طرح‌های کشاورزی و صنایع مرتبط با کشاورزی از پرداخت سهمیه بیمه کارفرما، عوارض و مالیات.
- 7- حمایت مالی و معرفی مجریان جهت دریافت تسهیلات از محل منابع صندوق توسعه ملی.
- 8- تهیه کتابچه، سی دی (پکیج)، اطلاعات فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شامل مطالعه و زیرساخت جهت واگذاری به سرمایه‌گذاران و فارغ‌التحصیلان بخش کشاورزی.
- 9- ارائه مشاوره رایگان به سرمایه‌گذاران برای انتخاب نوع فعالیت، محل اجرای طرح و کسب مجوز فعالیت ارائه اطلاعات کارشناسی و نظارت فنی رایگان بر اجرای طرح و راهنمایی در زمینه بازاریابی و زمینه فروش محصولات (آزادی، 1398).

نقش و اهمیت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی:

سرمایه‌گذاری و انباشت سرمایه ناشی از آن، محرک رشد اقتصادی هر کشور به شمار می‌آید. سرمایه‌گذاری در اغلب کشورها، بویژه در کشورهای در حال توسعه، توسط بخش خصوصی و دولتی انجام می‌گیرد. سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی موجب افزایش تولید و اشتغال می‌گردد. بخش کشاورزی به دلیل ارزش افزوده تولیدی مهم‌ترین بخش اقتصادی کشور است. با توجه به بالا بودن کارایی سرمایه‌گذاری و بهره‌وری نیروی کار در این بخش نسبت به بخش‌های دیگر و همچنین ارتباط این بخش با بخش‌های دیگر اقتصادی که باعث رشد تولید و اشتغال در آن بخش‌ها می‌شود، به دلایلی همچون ریسک بالای سرمایه‌گذاری، تورم لجام‌گسیخته، نبود ثبات اقتصادی و ...، سرمایه‌گذاران تمایلی به فعالیت در بخش کشاورزی ندارند. در ایران دولت مهم‌ترین پشتوانه‌ی بخش کشاورزی به حساب می‌آید که می‌تواند با ایجاد فضای امن سیاسی اقتصادی و سیاست‌های حمایتی و سرمایه‌گذاری طولانی مدت و زیربنایی باعث رشد و توسعه بخش خصوصی که لازمه توسعه بخش کشاورزی است در افق 1404 شود (علیزاده و عمانی، 1389).

بخش کشاورزی حدود 14٪ تولید ناخالص داخلی، 25٪ ارزش صادرات غیرنفتی، 20٪ اشتغال و حدود 93٪ نیازهای غذایی جامعه و تولید مواد اولیه بسیاری از منابع دیگر را به عهده دارد. افزایش تولید محصولات کشاورزی مبرم‌ترین جزء برنامه توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه می‌باشد. تاکنون در ایران در زمینه سیاست‌های توسعه تولیدات کشاورزی هماهنگی اتخاذ نشده است (علیزاده و عمانی، 1389).

سرمایه و اعتبار از ارکان اساسی تولید در هر بخشی از جمله بخش کشاورزی محسوب می‌شود. هر چه میزان جذب سرمایه در بخش تولیدات کشاورزی بیشتر باشد، به همان میزان راندمان تولید افزایش یافته و سبب بالا رفتن میزان بهره‌وری و عملکرد بهتر بخش کشاورزی می‌گردد. با کارایی بخش کشاورزی امنیت غذایی ایجاد شده و فقر در کشور کاهش پیدا می‌کند. همچنین با توجه به شرایط حال حاضر کشور و تحریم‌ها، افزایش تولیدات کشاورزی نیاز به واردات محصولات کشاورزی را کاهش می‌دهد. از طرفی دیگر جذب سرمایه و افزایش سرمایه‌گذاری در بخش تولیدات کشاورزی سبب ایجاد یک بازار مالی کارآمد در کشور می‌شود که کشاورز می‌تواند در این بازار نیازهای مالی خود را با هزینه مبادله‌ی پایین‌تری تأمین نماید (دودانگی، 1395).

مکانیزه کردن کشاورزی و صنایع کشاورزی فرصت‌های طلایی و منافی را برای کشورهای در حال توسعه دربر دارند که در قالب توسعه فرآیند صنعتی شدن کشور، توسعه اقتصادی، توسعه صادرات، ارتقاء کیفیت محصولات و افزایش ایمنی غذایی خود را می‌نمایاند. اما در عین حال بر آن بخش از افراد و فعالیت‌های اقتصادی که در بخش غیر رسمی فرآوری محصولات کشاورزی اشتغال داشته‌اند آثار منفی بر جای می‌گذارد. به همین دلیل و با توجه به ساختار اقتصادی و تولیدی ایران، لازم است سیاست‌های مربوط به صنعتی‌سازی کشاورزی و صنایع غذایی کشور به گونه‌ای تنظیم شوند که کل فرآیند بازسازی اقتصادی را در برگیرند و هیچ زیربخش و قشری از فعالان اقتصادی مغفول نمانند (میر، 1394).

استان کرمانشاه با داشتن بیش از 900 هزار هکتار اراضی قابل کشت، داشتن آب و هوای متنوع، آمار بارندگی حدود 2 برابر میانگین کشوری، آمار بالای جوانان تحصیلکرده رشته کشاورزی، داشتن خط راه آهن و فرودگاه بین‌المللی، چهار بازارچه مرزی و داشتن مرز طولانی با کشور عراق، ظرفیت و جذابیت فراوانی در سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی و جذب سرمایه‌گذار دارد (عباسی، 1395).

بیان مسئله:

از میان سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است. سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، به دلیل افزایش پیوسته تقاضا برای مواد غذایی و دیگر محصولات کشاورزی، می‌تواند موجب رشد تولید و اشتغال در این بخش شود. در واقع افزایش تقاضا موجب بالا رفتن سطح قیمت‌ها شده و افزایش سطح قیمت‌ها موجب افزایش انگیزه برای سرمایه‌گذاری می‌گردد. بنابراین سرمایه‌گذاری بیشتر، رشد تولید و اشتغال بیشتر را به دنبال خواهد داشت. افزون بر این، ارتباط پیشین و پسین کشاورزی با دیگر بخش‌ها به رشد تولید و اشتغال در آنها نیز کمک می‌کند. بیشتر فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی انجام می‌شود. لذا گسترش سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در قالب سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی می‌تواند موجب ایجاد فرصت‌های شغلی بیشتر در مناطق روستایی و در نتیجه جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش نرخ رشد بخش کشاورزی شود (امینی و فلیحی ۱۳۷۷). بخش کشاورزی ایران ۱۵/۲ درصد از تولید ناخالص داخلی، ۲۲ درصد از اشتغال کشور، بیش از ۸۵ درصد نیازهای غذایی، ۹۰ درصد نیازهای صنایع تبدیلی محصولات کشاورزی و بیش از ۲۲ درصد از صادرات غیر نفتی کشور را تأمین می‌کند. معیشت روستا نشینان که حدود ۴۳ درصد از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، نیز به نحوی با این بخش در ارتباط است. مهم‌ترین عامل برای حمایت از بخش کشاورزی، میزان سرمایه‌گذاری در این بخش است. سرمایه باید به صورت مناسب و کافی با سایر عوامل تولید در محصولات کشاورزی ترکیب شود. زیرا سرمایه در تجهیز و استفاده سایر عوامل تولید نقش کلیدی و اساسی دارد (حجازی و یزدانی، ۱۳۸۴).

در گذشته عقیده بر این بوده است که مانع اصلی بر سر راه توسعه و پیشرفت کشورهای توسعه نیافته کمبود سرمایه می‌باشد و به این دلیل کشورهای توسعه نیافته در دور باطل توسعه گرفتار می‌شوند و هیچ راهی جز تزریق سرمایه و ثروت برای خروج از این دور باطل وجود ندارد. اما امروزه عقیده بر این است که وجود سرمایه شرط لازم برای توسعه است نه شرط کافی، زیرا کشورهای در حال توسعه‌ای که منابع طبیعی و سرمایه اندکی داشتند ثابت کردند که با تخصیص بهینه سرمایه اندک نیز می‌توان به توسعه و پیشرفت نایل شد. سرمایه به عنوان محدودترین عامل تولید در کشاورزی، از اهمیت بالایی برخوردار است. چرا که تأمین آن موجبات افزایش بهره‌وری سایر عوامل تولید یعنی زمین و کار را فراهم می‌کند. توسعه بازارهای مالی در کشورهای در حال توسعه از طریق فراهم آوردن امکان دسترسی گروه‌های مختلف جامعه به نهاده‌ها، ابزارها و خدمات مالی، ممکن است. ایجاد فرصت‌های مناسب سرمایه‌گذاری برای کارفرمایان خرد و کوچک در بلند مدت موجب عادلانه‌تر شدن توزیع درآمد می‌شود (بیات، ۱۳۸۸). با توجه به قرار گرفتن کشور ما در منطقه‌ای خشک و نیز ضرورت حضور فعال و مقتدرانه در بازارهای جهانی، سرمایه‌گذاری مستقیم دولت در امور زیربنایی (آب و خاک) و پرداخت یارانه به تولیدکنندگان بخش کشاورزی امری اجتناب ناپذیر است، کاری که حتی کشورهای توسعه یافته صنعتی مثل اتحادیه اروپا و آمریکا انجام می‌دهند (علیزاده و عمانی، ۱۳۸۹).

دسترسی آسان و سریع به منابع مالی، یکی از الزامات و پیش نیازهای سرمایه‌گذاری و توسعه بخش کشاورزی است. ولی به سبب ویژگی‌های منحصر به فرد بخش کشاورزی، توسعه نیافتگی بازارهای مالی کشاورزی و وجود تنگناهایی در زمینه تأمین منابع مالی مورد نیاز، این بخش را با محدودیت شدید سرمایه‌گذاری مواجه ساخته است. در بخش کشاورزی، سرمایه و سرمایه‌گذاری عنصر کلیدی رشد و توسعه محسوب می‌شود. کمبود سرمایه در بخش کشاورزی کشور باعث پائین آمدن سطح بهره‌وری نهاده‌های تولید شده است. وجود یک بازار مالی کارآمد که نیازهای مالی کشاورزان را با هزینه مبادله نسبتاً پائین تأمین کند از جمله پیش نیازهای بنیادی توسعه بخش کشاورزی به شمار می‌آید. در عرصه تجارت بین الملل، اغلب مناقشات مربوط به تجارت کالاهای کشاورزی بوده و برای بخش کشاورزی، کشورهایی که از توان رقابتی مناسبی برخوردار نیستند، بحران اساسی تلقی می‌شود. کمبود عرضه غذا، فقدان فن آوری جدید، کاهش سرانه اراضی کشاورزی، فراهم نبودن بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری در کشورهای در حال توسعه و پدیده جهانی شدن، شرایط خاصی را برای بخش کشاورزی کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است (عبداللهی، ۱۳۸۵).

سرمایه یکی از مهم‌ترین نهاده‌های تولید به شمار می‌آید. این نهاده نقش بسزایی در افزایش سطح تولید فعالیت‌های اقتصادی و در نتیجه افزایش بهره‌وری سایر عوامل تولید دارد. در بخش کشاورزی نیز سرمایه و سرمایه‌گذاری عنصر کلیدی رشد و توسعه محسوب می‌شود. مطابق آثار

منتشر شده از طرف سازمان ملل تقریباً 62٪ از جمعیت کل دنیا را روستائیان تشکیل داده که در آسیا و آفریقا این نسبت به 76٪ می‌رسد (عبدالهی 1385).

نقش مهمی که دولت در ارتباط با توسعه صنایع کشاورزی بر عهده دارد و باید آنرا به موقع و به درستی ایفاء نماید اینست که با اتخاذ سیاست های درست و بهنگام و همچنین نهادسازی مناسب و بهبود زیرساختها زمینه رقابت پذیری را فراهم آورده و آنرا مستقیماً تقویت نماید (میر، 1394).

بوش و بین (2004) معتقدند که سهم شرکتها و تولیدکنندگان از بازار محصولات صنایع غذایی در هزاره سوم براساس کیفیت محصول و رقابت در کیفیت تعیین می‌شود و رقابت در قیمت از ضریب اهمیت کمتری برخوردار است و کیفیت تولید این صنایع وابسته به کیفیت مواد خام مورد استفاده و فناوری مورد استفاده در فرآیند تولید است.

هایمر (1976) در مطالعات خود دو عامل تعیین کننده و تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را شناسایی نمود. اول حذف رقابت دوم مزیت‌هایی که برخی بنگاهها در فعالیتهای خاص کسب می‌کنند.

باکلی و کاسوف دریافتند که شرکت‌های فراملیتی فعالیتهای داخلی خود را به گونه‌ای سازمان‌دهی می‌کنند که مزیت‌های خاصی را ایجاد کنند.

هنسون و جافی (2008) معتقدند تغییرات سریع در عرصه صنایع غذایی مبنای رقابت‌پذیری را تغییر می‌دهند و رقابت‌پذیری را بطور فزاینده ای منوط به عواملی نظیر صرفه‌جویی‌های مقیاس، کارائی‌های پشتیبانی و لجستیکی، انطباق داشتن با استانداردهای دقیق و موشکافانه تولیدی و ظرفیت دستیابی به ابزارهای جهانی از طریق ارائه تولیدات و محصولات ممتاز شده است. کرانفیلد و همکاران (1998) در مطالعات خود نشان داده اند که پیشروترین و پیشرفته‌ترین کشورهایی که نقش بخش کشاورزی در توسعه اقتصادیشان بسیار چشمگیر و بالاست کشورهایی هستند که یا توانسته اند با محصولات کشاورزی با ارزش افزوده بالا در بازارهای جهانی حضور یابند و یا دارای بازارهای داخلی بزرگی هستند که می‌توانند محصولات کشاورزی با ارزش افزوده بالا را جذب نمایند (میر، 1393).

از منافع و مزایای سرمایه‌گذاری خارجی می‌توان به تأمین سرمایه، انتقال دانش و فن‌آوری، تأمین بخشی از منابع ارزی و بهبود تراز ارزی، افزایش کیفیت کالای داخلی و تعامل با اقتصاد جهانی، دسترسی به بازارهای جهانی و افزایش صادرات، افزایش بهره‌وری نیروی کار، رشد و توسعه اقتصادی کشور اشاره نمود. امکان تسلط خارجی بر اقتصاد و انتقال معکوس سرمایه و ارز در بلند مدت از جمله مضرات سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌شود (بهروزی مفروزلو و همکاران، 1394).

چالش‌ها و موانع سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی:

یکی از مشکلات کمبود سرمایه در برخی از نقاط ایران، به موضوع واقع شدن در مناطق مرزی و دور از مرکز بودن برمی‌گردد. در اینگونه مناطق، از نظر وضعیت سرمایه، تاکنون بستر لازم برای انباشت سرمایه فراهم نشده است. یا اینکه روند سرمایه‌گذاری از الگوی نامطلوبی برخوردار است. استان کرمانشاه هم یکی از استان‌های غربی و مرزی ایران است که در جهت تأمین منابع سرمایه‌ای و فرآیند سرمایه‌گذاری با مجموعه‌ای از موانع و مشکلات اقتصادی و غیراقتصادی مواجه می‌باشد (خلیلی و همکاران، 1394).

اقتصاددانان، سرمایه‌گذاری را یکی از مهم‌ترین اهرم‌های پویایی اقتصاد و کلید رشد و توسعه اقتصادی می‌دانند. اما استان کرمانشاه به دلیل مشکلات موجود که عمدتاً نشأت گرفته از موانع اقتصادی، مدیریتی، فرهنگی و اجتماعی و همچنین موانع منطقه‌ای و بین‌المللی و نیز موانع درونی و شخصی است هنوز نتوانسته بخوبی در این راستا موفقیت قابل توجهی کسب نماید. به نظر دل‌انگیزان، استاد اقتصاد دانشگاه رازی کرمانشاه، مهم

ترین اثر مستقیم سرمایه‌گذاری جذب شده برای یک منطقه را اشتغال، تولید ارزش افزوده، درآمد، رفاه، فناوری و قابلیت رقابت پذیری دانست و گفت: جذب سرمایه‌گذار نشان از داشتن ظرفیت و استعدادهای محیطی و بازار مناسب دارد، که استان جذب کننده باید از قبل برای شکل‌گیری این ظرفیت‌ها و استعدادهای انگیزه دهنده به سرمایه‌گذار، تلاش و ظرفیت‌سازی کرده باشد (آزادی، 1398).

سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی دارای موانعی بوده که سبب عدم تمایل سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی شده است. اغلب این موانع به سیستم اداری، بانکی و اعتباری و قوانین و مقررات آنها برمی‌گردد. برخی از این موانع شامل موارد زیر هستند:

- زیرساخت‌های لازم شامل زیر ساخت‌های سخت افزاری و نرم‌افزاری برای کاهش هزینه‌های تمام شده سرمایه‌گذار مانند زمین، آب، برق، گاز، راه و راه آهن، فرودگاه باری و نیروی انسانی ماهر در استان مهیا نشده است. لذا سرمایه‌گذار تمایل و انگیزه خود را از دست داده و به جای دیگری می‌رود.
- بروکراسی اداری، فرهنگ و کارشناسی ادارات استان، فاقد سواد و انگیزه و همراهی لازم با سرمایه‌گذار داخلی و خارجی است.
- مشکلات محلی و فرهنگی شناسایی نشده است. فلذا راهکار مناسبی برای آن عنوان نگردیده است.
- بسیاری از برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان اقتصادی در استان در مرکز کشور تصمیم‌گیری می‌شود. که گروه‌های مافیایی با هدف سود فردی در این تصمیم‌گیری‌ها دخیل بوده و مدیران ارشد استان در ادارات و بانک‌ها دارای سطح اختیار پایینی در تصویب طرح‌ها و تسهیلات می‌باشند.
- تقریباً هیچگونه طرح اولیه شامل مطالعات پایه، امکان‌سنجی پروژه‌ها، رفع محدودیت‌های قانونی، تسهیل دریافت مجوزهای قانونی، الزامات منطقه‌ای و ملی پروژه‌ها، مکان‌یابی پروژه‌ها و ... از قبل تهیه نشده است.
- بانک‌ها از مهم‌ترین عوامل سرمایه‌گذاری محسوب می‌شوند. متأسفانه بانک‌ها در سال‌های اخیر به بنگاه‌داری روتینگ روی آورده و انگیزه و دانش و مهارت لازم برای دادن مشاوره مالی، هدایت سرمایه‌گذار برای انتقال سرمایه و منابع مالی به سمت تولید را ندارند.
- نگرش به سرمایه‌گذار بعنوان رقیب و غریبه در استان وجود دارد. تغییر در این نگرش مستلزم کار فرهنگی و آموزش است.
- نبود امنیت سرمایه‌گذاری در سطح اقتصاد کلان و کافی نبودن زیربنای مناسب جهت توسعه بخش کشاورزی.
- به علت پایین بودن نرخ سود تسهیلات این بخش، اعطای اعتبارات این بخش به شیوه رانتهی به بخش‌های دیگر اقتصادی به خصوص بخش‌های غیرمولد سودآور صورت می‌پذیرد.
- کافی نبودن سرمایه‌گذاری در توسعه صنایع تکمیلی و تبدیلی.
- عدم وجود نظارت کافی و تخصصی در دستگاه‌های نظارتی.
- عدم تخصیص مناسب وام‌های کارآفرینی و خوداشتغالی به فرصت‌های نوین شغلی بخش کشاورزی در پروسه‌های زمانی کوتاه مدت
- عدم وجود ابزار مالی کارآمد به منظور تأمین مالی طرح‌های میان مدت و بلند مدت
- کمبود برنامه‌ها و سیاست‌های تشویقی کارآمد جهت جذب سرمایه‌گذار بخش خصوصی و تولید تجاری در این بخش
- فقدان مدیریتی درست در اعطای تسهیلات مطابق با تقویم زراعی منطقه جهت تأمین نیازها و هزینه‌های جاری کشاورز (آزادی، 1395).

راهکارهای جذب سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی:

از مهم‌ترین عناصر اصلی جذب سرمایه‌گذار (داخلی و خارجی) در استان‌ها، نقش دولت مرکزی است. متأسفانه دولت مرکزی در وزارتخانه‌ها برنامه مشخصی برای هدایت سرمایه‌گذاران به سمت استان کرمانشاه ندارد. یعنی برای توزیع مناسب منابع بین استان‌های کشور، برنامه مشخص

و معینی وجود ندارد. البته این مهم به نقش کمرنگ نمایندگان استان در مجلس شورا و نداشتن قابلیت چانه زنی مدیریت‌های ارشد استانی ارتباط مستقیم دارد (آزادی، ۱۳۹۸).

اصلی‌ترین و بیشترین منافع حضور سرمایه‌گذاران در استان به بانک‌ها می‌رسد. این بانک‌ها هستند که در تمامی مسیر ساخت و راه‌اندازی، پذیرای منابع و چرخش مالی سرمایه‌گذار خواهند بود. چنانچه بانک‌ها اعتبارات و تسهیلاتی را به صورت درست و بهینه به بخش کشاورزی اختصاص دهند، می‌توانند نقش مهمی در جذب سرمایه‌گذار این بخش بازی نمایند. یکی از راهکارهای اساسی و مهم بازنگری در سیستم بانکی کشور در اعطای تسهیلات به بخش کشاورزی است. بانک کشاورزی به عنوان بانک تخصصی و بزرگترین مؤسسه رسمی تأمین اعتبار بخش کشاورزی در ایران بوده که با اعطای بالغ بر ۶۶ درصد تسهیلات سهم عظیمی از تأمین مالی این بخش را به عهده گرفته است (آزادی، ۱۳۹۸).

بر این اساس یک سری راهکار جهت بهبود این بخش و جذب سرمایه در بخش تولید کشاورزی وجود دارد که به شرح زیر هستند:

- اولویت اصلی مدیران میانی و ارشد استان جلب سرمایه و سرمایه‌گذار داخلی و خارجی باشد.
- به منظور جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی در بخش تولیدات کشاورزی، دولت باید به دنبال اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی در این بخش باشد.
- افزایش سواد جذب سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری خارجی در بین متولیان امر در استان از طریق تدارک دوره‌های آموزشی شناسایی، جذب، مدیریت و هدایت سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی.
- مدیریت ارشد استان باید در این حوزه برای بانک‌های استان وظیفه و مأموریت در نظر بگیرد و آنان را برای همراهی و همکاری در این حوزه آماده و هدایت نماید.
- اعطای تسهیلات مستغلات، بازسازی اموال غیرمنقول، وام تولیدی و فرآوری، تسهیلات میان مدت جهت تأمین تجهیزات، رهن یا اجاره مسکن روستایی و بیمه توسط مؤسسات نظام اعتباری کشاورزی.
- انتشار، بازاریابی و مدیریت اوراق بهادار اعتباری کشاورزی در بورس توسط شرکت‌های تأمین مالی.
- آموزش، بازاریابی و خرید محصول به قیمت پایه توسط شورای اعتبار کشاورزی.
- حذف کنترل‌های قیمتی محصولات کشاورزی و غذایی و تراز کردن آن با قیمت‌های بین‌المللی.
- صدور سند و ممیزی نمودن املاک کشاورزی جهت یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی.
- پرداخت خسارات به تولیدکنندگان آسیب‌دیده.
- خرید تضمینی محصولات کشاورزی.
- پرداخت یارانه جهت تأمین نهاده‌های کشاورزی.
- مشوق‌های محلی و منطقه‌ای معنادار، مناسب و انگیزه‌دهنده مانند معافیت‌های مالیاتی، اختصاص زمین، تسهیل در تغییر کاربری اراضی، تسهیلات مالی ارزان قیمت و ... جهت ارائه به سرمایه‌گذاران تهیه و تنظیم شوند.
- اعزام دانش‌آموختگان نخبه و جوان به بهترین دانشگاه‌های خارج از کشور به منظور تربیت کارشناس، آشنایی با مفاهیم سرمایه‌گذاری، سفیر بخش کشاورزی استان و معرفی جاذبه‌های سرمایه‌گذاری، مشاوره و جذب سرمایه‌گذار به استان.
- یکی از چالش‌های بخش کشاورزی در حوزه عوامل ضدانگیزه، وضعیت مهارت‌های دانشجویان و دانش‌آموختگان کشاورزی در زمینه توسعه کارآفرینی است.

نتیجه‌گیری:

بسیاری از کشورهای در حال توسعه، با اتخاذ سیاست‌های اقتصادی می‌کوشند اشتغال کامل و رشد اقتصادی مستقیم خود را در گرو سرمایه‌گذاری تأمین نمایند. عدم تشکیل سرمایه کافی می‌تواند به کاهش بهره‌وری و در نتیجه کاهش سطح درآمدها و رشد اقتصادی کم منجر شود. نتایج تحقیقات نشان داده‌اند ضریب متغیر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی و متغیرهای خرد و کلان اقتصادی مثبت و معنادار است.

شواهد نشان می‌دهد که حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از عواملی مانند ناپایداری سیاسی و اقتصادی، میزان سودآوری، درآمد ملی کشور میزبان، اندازه بازار، نرخ بهره رسمی، نرخ تورم، نرخ ارز، موجودی ذخایر و منابع موجود در کشور میزبان و سیاست‌های تشویقی متأثر می‌شود.

تحقیقات نشان می‌دهند که موانع قانونی تخصیص و جذب سرمایه‌گذاری، عدم توجه به زیر ساخت‌های قانونی، موانع قانونی ثبت شرکت‌ها، عدم ثبات قانون، شفاف نبودن قانون، عدم وجود سرمایه‌گذاری، قوانین تحریمی، قوانین بین‌المللی بانکی و قوانین تجارت جهانی به عنوان مهم‌ترین موانع قانونی در اجرای موفق سرمایه‌گذاری زیربنایی به شمار می‌روند.

موریسی و آدموکرمانگ کول (2011) در مطالعه‌ای با بررسی داده‌های سالیانه 45 کشور در حال توسعه، عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری را شناسایی کردند. آنها نتیجه گرفتند که سرمایه‌گذاری در کشورهایی با شاخص‌های حکمرانی خوب، بیشتر است و فساد و بی‌ثباتی سیاسی، مهم‌ترین موانع سرمایه‌گذاری هستند.

کلانتری بنگر (1383) در مقاله‌ای نتیجه گرفت که پائین بودن امنیت اقتصادی، قوانین و مقررات مربوط به ارز و حمایت‌های پائین دولتی، از موانع سرمایه‌گذاری در مناطق محروم هستند که قوانین و مقررات ارزی و حمایت‌های دولتی، می‌توانند امنیت اقتصادی را نیز تا حدودی به وجود آورند (میرباقری و سلاحورزی، 1395).

مطالعات صامتی و فرامرزپور (1383) نشان داد از بین عوامل مؤثر در سرمایه‌گذاری خصوصی در بخش کشاورزی، اعتبارات از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است و باعث کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی می‌شود. همچنین حساسیت سرمایه‌گذاری خصوص نسبت به سرمایه‌گذاری دولتی کمتر از حساسیت این نوع سرمایه‌گذاری به ارزش افزوده و پس‌انداز می‌باشد.

مداخلات ناکارآمد دولت در بازار مالی بخش کشاورزی نظیر وضع نرخ سود ترجیحی و اعطای اعتبارات یارانه‌ای، اعطای تسهیلات تکلیفی توسط نظام بانکی، الزام بانک کشاورزی به اجرای اهداف و برنامه‌های اعتباری دولت و تمرکز صرف این بانک بر فعالیت‌های بخش کشاورزی از مهم‌ترین چالش‌ها و تنگناهای بازار مالی کشاورزی کشور می‌باشد (عبداللهی، 1385).

ضریب موجودی سرمایه در بخش کشاورزی نشان‌دهنده این است که با فرض ثبات سایر عوامل اگر موجودی سرمایه در این بخش به اندازه یک میلیارد ریال افزایش یابد، تقاضای سرمایه‌گذاری خصوصی در بخش کشاورزی به اندازه 56 میلیون ریال افزایش خواهد یافت. طبق نظریه‌های اقتصادی، موجودی سرمایه دوره قبل تأثیر مستقیم بر سرمایه‌گذاری دارد (شاگری و موسوی، 1382).

با توجه به مباحث مطرح شده پیشنهاد می‌گردد دولت نسبت ایجاد شهرک‌های کشاورزی و تسهیل روند سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و مکلف کردن بانک‌ها و موسسات مالی به جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی برنامه مشخص و معینی تدوین کند.

استان کرمانشاه ظرفیت‌های بسیار زیادی برای سرمایه‌گذاری دارد، لازم است این ظرفیت‌ها و منابع خدادادی با عناصر و فرآیندهای سیستماتیک و مدیریتی همراه شود تا امکان تبدیل شدن به یک مزیت را به دست آورند.

منابع و مأخذ

- بهروزی مفروزلو، واقف؛ سلطانی، علیرضا و مسعود میرزایی. (1395). بررسی موانع و محدودیت‌های داخلی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی. سال بیست و سوم. شماره 74. صص 193-233.
- حسین زاده بحرینی، محمدحسین (1383). عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران. جستارهای اقتصادی. دوره 1. شماره 2. صص 109-156.
- خلیلی، فرید؛ لطیفی، احمد؛ شهبازی، فریبرز و طیبه رشیدی. (1396). مزیت‌ها و مشوق‌های سرمایه‌گذاری استان کرمانشاه. نشر اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان کرمانشاه. 68 صفحه.
- دودانگی، محمد (1395). عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در ایران. فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی. سال ششم. شماره 23. صص 131-147.
- رهبر، فرهاد؛ مظفری خامنه، فرشید و شاپور محمدی. (1386). موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران. مجله تحقیقات اقتصادی. شماره 81. صص 111-138.
- شاکری، عباس و موسوی، میرحسین (1382). بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی در بخش کشاورزی. اقتصاد کشاورزی و توسعه. سال یازدهم. شماره 43 و 42. صص 89-115.
- صامتی، مجید و بیتا فرامرزیور. (1383). بررسی موانع سرمایه‌گذاری خصوصی در بخش کشاورزی ایران. اقتصاد کشاورزی و توسعه. سال دوازدهم. شماره 45. صص 91-112.
- عباسی، محمدرضا (1395). بررسی برنامه‌ها و سیاست‌های دولت در بخش کشاورزی و تأثیر آن بر اقتصاد روستاییان استان کرمانشاه. تحقیقات اقتصاد کشاورزی. جلد 12. شماره 2. صص 1-14.
- عبدالهی، مهدی (1385). سرمایه‌گذاری در چالش‌های بازار مالی در بخش کشاورزی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. شماره 49. صص 169-199.
- علیزاده، مریم و احمدرضا عمانی. (1389). نقش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی در توسعه بخش کشاورزی در افق 1404. همایش ملی سهم کشاورزی و منابع طبیعی در توسعه جمهوری اسلامی ایران در افق 1404. رشت، دانشگاه آزاد اسلامی رشت.
- میر، سیدجواد. (1394). چالش‌های سرمایه‌گذاری در توسعه صنایع کشاورزی. مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی. 48 صفحه.
- میرباقری هیر، میرناصر و میثم سلاخورزی. (1395). موانع جذب سرمایه‌گذاری در حوزه شهری (استان لرستان). فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری. سال پنجم. شماره اول. صص 101-114.
- وفا، مهرداد و غلامرضا معمارزاده طهران. (1393). بررسی موانع توسعه سرمایه‌گذاری زیربنایی در کشور. مطالعات کمی در مدیریت. سال پنجم. شماره دوم. صص 1-14.
- یوسفی، زهرا؛ نادری، نادر؛ رضایی، بیژن و نعمت‌اله شیری. (1394). بررسی و اولویت‌بندی دیدگاه کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه نسبت به عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی. راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی. سال دوم. شماره 4. صص 53-61.

- **Denisia, ventila (2010).** *Foreign Direct Investment Theories. An Overview of the Main FDI Theories.* European Journal of Interdisciplinary studies. Issue 3. PP. 55-56.
- **Hymer, S. H (1986).** *The international Corporation of National firm: A Survey of Direct Foreign Investment.* Cambridge: the MIT Press.

سایت‌های اینترنتی:

- آزادی، مصطفی. (1398). ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری و موانع پیش‌روی سرمایه‌گذاران در کرمانشاه. خبرگزاری جمهوری اسلامی. کد خبر: <https://www.ima.ir/news.83612079>
- دنیای اقتصاد. (1396). دلیل اصلی کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اقتصاد ایران، سرمایه‌گذاری‌های دولتی است. سایت خبری عیار آنلاین. <http://ayaronline.ir>
- سپیدخوشه. (1398). راهکارهای جذب سرمایه در بخش تولیدات کشاورزی. سایت آموزش کشاورزی سپیدخوشه. <https://sepidkhushe.com>